У далеке, загублене у буреїнській тайзі сільце Чекунда весна приходить з великим запізненням. І тому ще жаданіша вона для людей, які знудьгувалися за вільною від снігу землею. До самої околиці тут підступають молоді модринові гаї. У травні зелений прозорий серпанок огортає ажурне гілля дерев з ніжними запашними хвоїнками, а на пагорбах спалахують яскравим рожево-ліловим полум'ям квітучі кущі рододендрона.

О цій порі, поки не вигрілася земля для садіння картоплі, чоловіче населення села лаштується на риболовлю та полювання на гусей. Худяков, кращий промисловик Чекунди, хоча і вважає весняне полювання пустощами, але постояти під час гусячого перельоту не відмовляється. Гукнувши свою улюблену лайку Пургу, Худяков закинув за плече важку двостволку і покрокував на берег річки. Він зіштовхнув у воду плоскодонний човен, поклав у нього рушницю й, узявши в руку дволопатне весло, швидко поплив униз за течією. Спустившись кілометрів на десять від села, він заплив у тиху протоку і, знайшовши низький берег, пристав до нього. Витяг човна, підняв на плече замашний рюкзак і попрямував у бік лісових озер, на які сідали гуси. Лише пізно ввечері дістався він осикового узвишшя, де вирішив поставити намет і переночувати.

Вночі Худяков почув гелготання гусей, мелодійний свист свіязей і подумав, що полювання має бути вдале.

Ранок проте випав імлистий. Гуси не летіли, і Худяков не зробив жодного пострілу. Вийшовши на узвишшя, він нарвав сухого торішнього куничника, постелив його на вологу землю, ліг і незчувся, як заснув. Тим часом туман розтанув. Виглянуло сонце. І ось уже промчали зграйки шилохвісток, а за ними полетіли гуси. Так би й проспав Худяков переліт, коли б не горлатий табунець. Налетівши зненацька на мисливця, гуси здійняли гучний лемент. Худяков швидко схопився на ноги, прицілився. Розложисті постріли розкололи ранішню тишу. Один гусак, відокремившись од зграї, почав знижуватись і, гро летівши не менш як

кілометр, сів на болото. Коли б у Худякова не собака, він і не подумав би шукати гусака, але від Пурги не втік ще жоден підрайон.

Яким же був його подив, коли з-під носа лайки раптом вискочило лосеня і, незграбно стрибаючи на довгих гнучких ногах, побігло в бік лісу. Пурга миттю догнала лосеня і, схопивши за шию, повалила на землю.

— Не займай! — грізно вигукнув хазяїн і кинувся рятувати маля.

Коли Худяков підбіг до місця події, Пурга лежала на лосеняті, висолопивши язика й винувато метляючи хвостом. Узявши собаку на повідець, мисливець хотів був залишити лосеня на місці, але, побачивши в нього на шиї криваву рану, стурбувався. Лосеня не стояло на ногах, голова його хилилася додолу. Шкода стало мисливцеві немічне теля, перев'язав він йому рану і, завдавши собі на плечі, приніс до намету. Приїхавши додому, він доручив маля турботам дружини, а та, розшукавши в буфеті соску, налила в пляшечку теплого молока й нагодувала лосеня.

Дружина Худякова дуже любила тварин. Вона охоче доглядала Лоську і випестувала її. Рана загоїлася, і тепер Лоська скрізь ходила слідом за своєю новою матір'ю. Наївшись, Лоська довго лежала десь у затишному місці, нікому не заважаючи. Всі мешканці подвір'я — корова, кішка й собака — незабаром звикли до цієї сумирної довготелесої істоти й трималися із нею з тією поблажливістю, яку виявляють дорослі тварини до малят.

Більше за всіх опікувалася Лоською Пурга, яка захищала її від сусідських собак.

Росла Лоська дуже швидко. Добре знаючи своїх хазяїв по голосу й запаху, вона не звертала уваги на сторонніх. Але коли хтось із незнайомих людей підходив до неї близько, щоб погладити, Лоська

притискала довгі вуха до шиї і силкувалася вкусити або вдарити передньою ногою. В будинок вона ніколи не намагалася зайти, але в кухню, що була розташована поряд із будинком, її постійно вабили гострі й апетитні запахи. Вона дуже любила цибулю і часник, охоче їла хліб, а одного разу, скориставшись з відсутності господині, не побоялася увійти на кухню й, скинувши кришку з каструлі, з'їсти теплий суп разом з вареною качкою.

Худякову дуже кортіло привчити Лоську ходити в запряжці й під сідлом. Він змайстрував невеликі нарти і придбав оленяче сідло. Спершу він запрягав Лоську в порожні сани, а потім почав класти в них якусь поклажу. Навчання йшло успішно, і під кінець зими односельці з подивом спостерігали, як Лоська, мов кінь, возить дрова і воду. Привчилася вона й в'юки носити. Цікава й компанійська молода лосиця стала улюбленицею всього села. Хоч би до якої садиби вона підійшла, їй неодмінно виносили шматочок хліба або сухарик, і вона довірливо брала частування з рук людини. Траплялося, що собаки, які заздрили такому небаченому успіхові, оточували її й гавкали, наче це був зовсім незнайомий їм звір. Зачувши гавкіт, Пурга бігла виручати свою подругу. Розігнавши нападників, лосиця та собака задоволені поверталися додому. Щоб мисливці ненароком не підстрелили Лоську, Худяков повісив їй на шию широкий нашийник, обмотаний червоною ганчіркою з прикріпленим старим дзвоником, який він випросив у діда Архипа, котрий колись возив пошту.

— Піде вона від тебе, марно тримаєш,— говорив Худякову сусід. Але Лоська, користуючись необмеженою волею, завжди поверталася додому, хоч під час нічних прогулянок заходила далеко від села. Траплялось, її не було тиждень і більше. Худяков уже починав думати, що пророцтво сусіда збувається, коли раптом гучно відчинялася хвіртка і на подвір'ї з'являлася Лоська.

Збігло літо. Худяков готувався до виходу на хутряний промисел. Соболював він за сто кілометрів од села, на глухому ялиновому струмку, де стояло його зимовище. В'ючних оленів у колгоспі цього разу він брати

не став. Склав харчі й теплий одяг у два мішки, зав'ючив Лоську і, розпрощавшись із дружиною, рушив у дорогу. Лоська йшла за господарем охоче, а вантаж не був для неї обтяжливий. Опівдні вони спинилися біля річки Крутилихи. Худяков підкріпився шматком хліба з салом і чаєм, а Лоська, з якої хазяїн зняв в'юки, похрумала тонких зеленкуватих пагонів верби — улюбленого корму лосів узимку. Сніг замінив їй воду. Дивлячись на Лоську, Худяков міркував: "Прогодувати її в тайзі буде легше, ніж оленя. Шелюга є скрізь, а там можна й осичку зрубати. Чого-чого, а гілля в лісі доволі скрізь. В'юки несе важкі, жодному оленю не під силу такі підняти. І чому люди лосів не приручають? Адже такий лісовий "кінь" і для мисливця, і для геолога — знахідка! Щоправда, якщо втече до своїх родичів, не знайдеш: по слідах свійського лося не відрізниш від дикого".

Другого дня надвечір Худяков прийшов до свого зимовища. Знявши з Лоськи в'юки й сідло, він залишив на ній вуздечку і пристебнув до її шиї червоний нашийник з дзвоником. Лоська довго принюхувалася у незнайомому лісі, потім вийшла у прибережну шелюгу і почала їсти. Худяков прибрав у хатинці, перевірив і налагодив пастки. Відпочивати ліг пізно. Засинаючи, він усе думав про Лоську: "Що переможе в душі цього звіра — прихильність до людини чи інстинкти вільного життя?"

Тим часом Лоська неквапом піднімалася вгору замерзлим струмком, із хрустінням пережовуючи вербові гілки. Наївшись, вона лягла на сніг і задрімала. Але незабаром її чутливим сон перервали притишені звуки кроків якихось звірів, що підходили до неї. Лоська миттю підхопилася на ноги, озирнулася. Неподалік стояла стара лосиця із дорослим телям. Вигляд і запах її диких родичів не налякав Лоську: звірі спокійно роздивлялись одне одного. Хоча Лоська вперше після зустрічі з Худяковим бачила своїх лісових родичів, інстинкт підказував їй, що це її друзі. З нестримною силою потягли її до них. Піднявши голову, гучно втягуючи трепетними ніздрями повітря, вона повільно наближалася до незнайомців... Але лосі розвернулися і риссю помчали до найближчого лісу. Марно Лоська бігла за ними. Дзвін її дзвоника, посилений бігом, лякав їх, і лосі, ухилившись од знайомства, сховалися в хащах. Лише під

ранок Лоська повернулася до зимовища. Худяков дав їй шматочок хліба, навантажив на в'ючне сідло мішок із пастками і, ведучи на поводі, пішов розставляти пастки на першому путику.

Непомітно збігли два місяці успішного полювання. Захотілося Худякову сходити на село, попаритися в лазні, набрати харчів і заразом одвезти добуті хутра. В день виходу потеплішало. На білому небі не було сонця. Все віщувало переміну погоди. Нав'ючив Худяков Лоську і рушив у путь через болото, навпростець. А в обід повалив такий лапатий сніг, що за десять кроків майже не було видно дерев. Компаса в Худякова не було. Ледь помітну стежку незабаром замело, і він пішов навмання. "Перейду болото и отаборюся в яличнику",— думав мисливець. Але вже почало сутеніти, а болото все не кінчалося. Певно, не впоперек, а вздовж нього йшов Худяков. Лоська тицялася мордою йому в спину і струшувала з себе липкий сніг. Вона не любила поганої погоди і не розуміла, навіщо хазяїн кудись іде, коли треба на місці, під захистом двох-трьох ялин перечекати снігопад. Бачачи, що він до ночі не вийде з болота, Худяков вирішив зупинитись у рідколіссі й перечекати ніч. Знайшовши суху модрину, він прив'язав неподалік Лоську і, діставши сокиру, став рубати сухостій. Міцна, як кістка, модрина піддавалася важко, і минуло багато часу, перш ніж вдалося повалити її на сніг. Вирубавши з неї дві триметрові колоди, мисливець спорудив над'ю[1], підпалив колоди і, змайструвавши з шматка брезенту намет, ліг відпочити біля вогню. Відпустити Лоську пастися він не зважився. Поділившись з нею хлібом, він розшукав тонку молоду осику, зрубав її, а гілки приніс Лосиці. "Тепер вона буде сита. Тільки б швидше перестав іти сніг",— думав засинаючи мисливець.

Але снігопад посилювався з кожною годиною. Великі, пухкі, як клоччя вати, сніжинки з ледь чутним шелестом лягали на землю, налипали на стовбурах і гілках дерев. Під ранок Худяков опинився у сніговому полоні. Кленучи свою необачність, він занепокоївся. Нелегко долати суцільні замети снігу, а головне — куди йти? Орієнтирів ніяких немає. Ліс стоїть як у тумані. А ще повіяв вітер, зриваючи сніг з гілок і погіршуючи й без того погану видимість. Над'я за ніч згоріла. Сухих

дерев поблизу не було. Вирішивши рухатися навмання, Худяков знову нав'ючив Лоську.

— Ну, Лоська, рятуй хазяїна. Йди попереду, торуй стежку! — ласкаво звернувся до своєї вихованки Худяков.

Відстебнувши повід, він прив'язав його до сідла і, користуючись ним. як віжками, заохочуюче поплескав Лоську по крупу. Розумна тварина неначе зрозуміла прохання хазяїна: пішла попереду, залишаючи за собою в снігу глибокий рівчак. Худяков ледве встигав за широким кроком Лоськи.

Люди давно втратили інстинкт орієнтування, тому навіть бувалі мисливці, опинившись у долині вночі або в заметіль, кружляли по ній. Не бажаючи зізнаватися собі, що заблукав, Худяков покладав тепер всі надії на Лоську.

— Додому, додому, моя хороша! Їдьмо додому. Бачиш, тут немає навіть шелюги, пропадемо з голоду.

Через кілька годин мисливець зупинився. Йому здалося, шо вони йдуть у протилежному напрямі.

— Але ж ти не туди, бісова звірина, йдеш. Для тебе тут скрізь дім, а я так довго на протримаюсь.

Худяков спробував повернути Лоську праворуч, але вона вперто йшла вперед, час од часу опускаючи голову і нюхаючи сніг. Хитаючись від утоми, Худяков плентався позаду. Йому хотілося чаю, та як розведеш вогнище на болоті серед вогкого модринника, та ще при такому вітрі? І все ж він вирішив спробувати. Наламавши сухих нижніх гілок модрини, він надер березової кори, розсунув глибокий сніг, запалив бересту і вкрив її жмутом дрібних сухих гілок. Потім натовк казанок снігом і підвісив його над вогнем. Полум'я металося від вітру,

лизало боки казанка, сніг у ньому осів і набряк водою. Чаю вийшло мало, і був він гіркуватий, але сил мисливцеві додав чимало.

Надвечір Лоська вивела Худякова на стежку, якою вони ще на початку зими йшли на зимовище. Щасливий мисливець обійняв її за голову й ніжно поплескав по шиї:

— Розумнице моя! Без тебе пропав би.

Перепочивши на стежці, вони попрямували в село, до якого тепер було не більше десяти кілометрів.

— От уже не чекала тебе з тайги в таку негоду! — стривожено вигукнула дружина, обіймаючи обліпленого снігом чоловіка.

— Дякуй Лосьці, а то ще довго блукав би болотом. Ну, як без мене тут жила?

— Та що зі мною в теплій хаті станеться? Тут на тебе чекає мисливствознавець із соболиного розплідника.

Після гарячих щів і чаю Худяков бесідував із мисливствознавцем. З розмови довідався, що розплідник почав дослід одомашнения лосів і просить продати йому Лоську. Худяков замислився. Шкода стало йому разлучатися із своєю тямущою лосицею, але він розумів усю важливість справи, про яку щойно почув. Адже якщо мисливствознавцям вдасться приручити кількох лосів, то приплід від них потім роздадуть мисливцям. Як полегшиться тоді освоєння віддалених угідь!

І старий мисливець дав згоду.

[1] Над'я — мисливське вогнище з двох складених під кутом колод.